

Ik was gevangen

Tweede van drie vieringen in de serie 'identiteit'

6 september 2015

Ad de Gruijter (overweging) en Heleen Goddijn

Lezing, Numeri 20, 1-13 (NBV-bewerkt)

Mirjams dood; het water van Meriba

¹ De Israëlieten, het hele volk, kwamen in de woestijn van Sin, en ze bleven lang in Kades. Mirjam stierf daar en werd er begraven.

² Toen er geen water meer was, liep het volk tegen Mozes en Aäron te hoop. ³ Ze maakten Mozes verwijten. 'Waren wij ook maar omgekomen toen een deel van ons volk door het ingrijpen van de EEUWIGE stierf,' zeiden ze. ⁴ 'Waarom hebt u het volk van de EEUWIGE naar deze woestijn gebracht? Om ons hier te laten sterven, met ons vee?' ⁵ 'Waarom hebt u ons weggehaald uit Egypte en ons naar dit afschuwelijke oord gebracht? Er is hier geen koren, er zijn hier geen vijgenbomen, geen wijnstokken en geen granaatappelbomen. En drinkwater is er ook niet.' ⁶ Mozes en Aäron verwijderden zich van de gemeenschap en gingen naar de ingang van de ontmoetingstent. Daar wierpen ze zich ter aarde. Toen verscheen de majesteit van de EEUWIGE. ⁷ De EEUWIGE zei tegen Mozes: ⁸ 'Neem de staf en roep met je broer Aäron de Israëlieten bijeen. In hun bijzijn moeten jullie de rots daar bevelen water te geven. Jullie zullen water voor hen uit de rots laten komen, en mensen en vee te drinken geven.' ⁹ Mozes nam de staf uit het heiligdom, zoals de EEUWIGE hem had opgedragen. ¹⁰ Hij en Aäron lieten iedereen bij de rots samenkomen. 'Luister, opstandig volk,' zei Mozes, 'zullen wij voor u uit deze rots water laten stromen?' ¹¹ Hij hief zijn hand op, sloeg tweemaal met zijn staf op de rots, en het water stroomde eruit, zodat iedereen te drinken had, en ook het vee. ¹² De EEUWIGE zei tegen Mozes en Aäron: 'Omdat jullie niet op mij vertrouwd hebben, en in het bijzijn van de Israëlieten geen ontzag hebben getoond voor mijn heiligheid, zullen jullie dit volk niet in het land brengen dat ik het geef.' ¹³ Dit was het water van Meriba, waar de Israëlieten de EEUWIGE verwijten maakten en hij hun zijn heiligheid toonde.

Gedicht, Thich Nhat Hanh, Noem mij bij mijn ware namen

Thich Nhat Hanh (Thừa Thiên-Huế, Vietnam, 11 oktober 1926) is een verbannen Vietnamese boeddhistische monnik, vredesactivist, dichter en schrijver. (Thich is een titel die "eerwaarde" betekent.) Na een lange meditatie schreef ik het volgende gedicht. Er komen drie mensen in voor: het twaalfjarig meisje, de zeerover en ik. Kunnen we elkaar aankijken en onszelf in elkaar herkennen? De titel van het gedicht luidt: 'Noem me alsjeblieft bij mijn ware namen', want ik heb zoveel namen. Wanneer ik een van deze namen hoor moet ik 'Ja' zeggen.

Zeg niet dat ik morgen zal vertrekken,
want vandaag zelfs kom ik voortdurend aan.
Kijk goed: ik arriveer elke seconde als een knop aan een lentetak,
als een jong vogeltje met tere vleugels, dat leert zingen in zijn nieuwe nest,
als een rups in het hart van een bloem, als een juweel verborgen in een steen.

Ik blijf komen om te lachen en te huilen, te vrezen en te hopen.
Het kloppen van mijn hart is de geboorte en de dood van al wat leeft.

Ik ben het eendagsvliegje dat zich vlak boven de rivier ontpopt
en ik ben de vogel die, als de lente komt, bijtijds arriveert om het vliegje op te eten.
Ik ben de kikker die vrolijk rondzwemt in het heldere water van de vijver
en ik ben de ringslang die onhoorbaar nadert en zich met de kikker voedt.

Ik ben het kind in Oeganda, vel over been, mijn benen zo dun als bamboestokjes
en ik ben de wapenhandelaar die dodelijke wapens aan Oeganda verkoopt.

Ik ben het twaalfjarig meisje, vluchteling op een klein bootje,
dat overboord springt, na verkracht te zijn door een zeerover.
En ik ben de zeerover, mijn hart nog niet in staat tot liefde en begrip.

Ik ben een lid van het Politbureau, met onbeperkte macht in mijn handen.
En ik ben de man die, langzaam stervend in een heropvoedingskamp,
zijn "bloedschuld" aan zijn volk moet betalen.

Mijn vreugde is als de lente, zo warm dat zij bloemen doet bloeien langs alle paden van het leven.
Mijn pijn is als een rivier van tranen, zo vol dat zij vier oceanen vult.

Alsjeblieft, noem me bij mijn ware namen zodat ik al mijn huilen en lachen tegelijk kan horen,
zodat ik kan zien dat mijn vreugde en pijn één zijn.

Alsjeblieft, noem me bij mijn ware namen, zodat ik kan ontwaken
en de deur van mijn hart open kan blijven, de deur van mededogen.

Overweging

In Dagblad Trouw van zaterdag 29 augustus 2015 werd de vrouwelijke rabbijn Tamarah Benima geïnterviewd naar aanleiding van haar boek 'Joodser krijgt u het niet.'

Zij zegt daarin: "Het Jodendom, de Joodse beschaving is een enorm blok graniet dat vastgeketend zit aan de enkels van iedere Jood en Jodin en waaruit je moet proberen je eigen sculptuur te hakken. Uiteindelijk lijkt me dat beter dan nergens aan vastgeketend te zitten – want waar haal je anders de impuls uit om iets van je leven te maken? Dan liever een systeem waarop je je autonomie moet bevechten....."

Geketend aan je geloof, aan je cultuur – dat lijkt haar beter dan nergens aan vastgeketend te zitten.

Dit lezend moest ik onwillekeurig denken aan veel kerkverlaters die om allerlei redenen zich los willen maken van gevestigde kerken of van dogmatische en traditionele geloofsopvattingen omdat ze daar soms beklemming, ketenen ervaren. Maar tegelijkertijd is voor velen de traditie zo rijk, de verhalen gaan zo intens over de kern van ons bestaan, je bent er ooit zo door gevoed en gevormd, dat dit achter je laten of loslaten geen optie is. Dan maar proberen 'je eigen sculptuur te hakken. Uiteindelijk lijkt dat beter dan nergens aan vastgeketend te zitten – want waar haal je anders de impuls uit om iets van je leven te maken?' Veel spirituele zoekers maken die eigen sculptuur waaraan zij zich verbinden (zo je wilt 'waaraan zij zich ketenen') niet door geloof en traditie op te geven maar deze op eigen en eigentijdse manieren binnen ekklesia's, basisgroepen en hier in de Haagse Dominicus voort te zetten. Voortzetten wat je dierbaar is en waar je juist helemaal niet van verlost wilt zijn.

Vandaag gaat het over gevangenschap en dát is een vorm van geketend zijn waarvan je wél verlost wilt worden.

We zetten elkaar letterlijk gevangen wanneer we verzetsmensen, critici van een regime, voorvechters van het vrije woord, monddood maken en opsluiten; mensen zitten ook letterlijk gevangen in oorlogs- en conflictgebieden en velen pogen elders vrijheid te hervinden. Je kunt ook een gevangene zijn van je eigen beperktheden, onmogelijkheden, eigenaardigheden, of gevangene van de sociale omgeving waarin je terecht gekomen bent.

Een vrouw van middelbare leeftijd zoekt begeleiding. Ze heeft reden tot klagen. Haar man is overleden, na een ziekte is bij haar een been geamputeerd en ze is rolstoelafhankelijk geworden. Daarnaast heeft ze allerlei andere gezondheidskwalen, ziekenhuis in, ziekenhuis uit. De relatie met haar kinderen laat te wensen over. Ze verlangt naar iemand die naar haar luistert en haar begrijpt. Later blijkt dat ze niet echt een uitweg wil zoeken samen met haar begeleiders of daartoe niet in staat is. Haar klagen blijkt deel geworden te zijn van haar identiteit en het verandert niet. Ze zit als het ware geketend aan haar klachten en komt er niet van los. Een enorm blok graniet dat vastgeketend zit aan haar enkel. Haar klagen is deel van haar

identiteit geworden, zo schijnt het. Van die ketenen zou je denken wil je toch bevrijd zijn.

Waar voel jij je een gevangene van... waar zit jij op een hinderlijke manier aan vastgeketend....., waar ben jij aan verslaafd en kom je niet van los...?

Wat te doen als je niet los kan komen van de ketenen die je verhinderen om mens te zijn zoals je ten diepste wilt zijn...om vrij te zijn?

Aan klagen vastzitten en er niet meer van loskomen. In het boek Numeri (20, 1-13) lezen we over de Israëlieten die eveneens klagen in de woestijn als er geen water is: Waarom hebt u ons uit Egypte gehaald? Hier is geen koren, er zijn geen vijgenbomen, geen wijnstokken, geen granaatappelbomen... en drinkwater is er ook niet.

Ze hebben reden tot klagen zou je denken (woestijn, geen water) en het is niet voor het eerst. In Exodus 17,2 maken ze Mozes ook al verwijten: Geef ons te drinken, geef ons water.....waarom hebt u ons uit Egypte geleid?

Bij de vlucht uit Egypte als het leger van de farao ze als slaven terug wil halen begint het klagen reeds: Ze zeggen tegen Mozes (Exodus 14,11-12): 'Waren er soms in Egypte geen graven, dat u ons hebt meegenomen om in de woestijn te sterven? Hoe kon u ons dit aandoen! Waarom hebt u ons uit Egypte weggehaald? Hebben we niet al in Egypte gezegd: "Laat ons toch met rust, laat ons maar als slaven voor de Egyptenaren werken, want dat is altijd nog beter dan om te komen in de woestijn"?'

Als het meezit hoor je ze niet, maar zodra het tegenzit worden Mozes en Aäron aangeklaagd. En, ze zoeken een sterke leider. Dat hebben we wel eerder meegemaakt, dat het volk roept om een sterke leider die alle problemen 'even' oplost (de werkloosheid, de economische crisis en de vermeende veroorzakers daarvan, de oorlog, het vluchtelingenvraagstuk enz.)

[De echte sterke leider laat zich niet voor dit karretje spannen en gaat zelfs tegen de stroom in zoals Angela Merkel nu in Duitsland opkomt voor de vluchtelingen en aangeeft dat we dit met elkaar aankunnen en dat het een humanitaire opdracht is].

Mozes en Aäron deinzen achteruit en trekken zich eerst maar eens terug in de ontmoetingstent (Num. 20, 6). Ze wenden zich tot de Eeuwige. Wat te doen?

Verlangen naar hoe het vroeger was (in slavenland Egypte was het beter of ...'de goede oude tijd'), is dat niet ook een blokkade, een vorm van vast zitten?

Je kan gevangen zitten in een hunkering naar het verleden, naar wat niet meer is, je kan vast zijn komen te zitten in relaties, je kan opgesloten zitten in droom- en wensbeelden over een ondenkbare toekomst of vastzitten in een kleine begrensde leefwereld waarin geen ruimte is voor een bredere kijk naar de wereld, voor en ander standpunt wellicht.

Vastzitten, geketend zijn aan je verlangens, herinneringen, dromen óf juist daar los van kunnen en willen komen zegt iets over je identiteit.

Identiteit is niet zomaar een gegeven, je kunt er ook in groeien.

Sommigen beweren dat je identiteit met je DNA is meegegeven, door de sociale omgeving is bepaald, dat je nauwelijks keuzes kunt maken want 'Wij zijn ons brein' (Dick Swaab).

Bij de Boeddhistisch Vietnamese monnik Thich Nhat Hanh vernemen we een heel ander perspectief in zijn gedicht 'Noem mij bij mijn ware namen'. "Ik heb zoveel namen. Wanneer ik een van deze namen hoor moet ik 'Ja' zeggen". In het gedicht heet het dan: Ik ben het eendagsvliegje, ik ben de vogel, ik ben de kikker, ik ben de ringslang, ik ben het kind in Oeganda, en ik ben de wapenhandelaar, ik ben het twaalfjarig meisje, ik ben de vluchteling op een klein bootje en ik ben de zeerover...en zo meer.

Misschien was ik gisteren een ander dan vandaag en wie zal ik morgen zijn?

Want je identiteit is meervoud: Het is niet je vingerafdruk of je paspoort, niet je burgerservicenummer. Het is vooreerst je nationale of culturele identiteit. Het is ook je persoonlijke en spirituele identiteit, je professionele identiteit en je groepsidentiteit, zelfs je online- en facebookidentiteit. Identiteit zegt iets over wie je bent en dat blijkt nogal veelzijdig én in ontwikkeling. In dit verband denk ik aan de uitspraak van Jezus in het Marcusevangelie (Mc. 8, 27-31): "Wie zeggen de mensen dat ik ben?" Anderen hebben wellicht een andere kijk of meerdere manieren van kijken naar jou, dan jijzelf.

In de kern ben en blijf je dezelfde en toch....identiteit kán ook een groeiproces zijn, een keuze. Niet alles ligt

vast. Verandering is mogelijk.

Zo klinkt het ook uit de mond van de afgelopen week overleden Brits-Amerikaanse neuroloog en psychiater Oliver Sacks (1933-2015). Deze bekende hersenwetenschapper (vgl. VPRO documentaireserie 'Een schitterend ongeluk' 1993) stelde dat het leven bestaat uit 'daden van de wil' en dat er dus een zekere ruimte is een nieuwe identiteit te scheppen.

Het overkwam hem zelf nadat hij zich jarenlang ongelukkig had gevoeld en verslaafd was geraakt aan drugs. Hij wist zichzelf van beiden te bevrijden en tot een nieuw 'zelf' te komen.

Verandering is mogelijk. Onuitgesproken kan het ook een keuze zijn (in je onderbewustzijn wellicht) vast te blijven kleven aan hetgeen je belemmert te worden wie je wilt of zijn. Je kunt ook proberen 'je eigen sculptuur te hakken uit dat blok graniet waaraan je geketend bent.'

Waar ben ik een gevangene van... waar zit ik op een hinderlijke manier aan vastgekend....., waar ben ik aan verslaafd..... en ben ik in staat los te komen, tot bevrijding te komen? Maakt dit durven en dit kunnen kiezen óók deel uit van mijn identiteit?

Terug naar Numeri. Er is geen water!

Sommige exegeten beweren dat de stroom water opdroogde vanwege het ongeloof en gebrek aan vertrouwen van het volk. Daarom zitten ze nu zonder. Stilstand betekent.....er stroomt niks meer. Ze zitten vast (vroeger was het 'beter' maar vroeger bestaat niet meer en de toekomst is ongewis).

Dit alles gebeurt bij 'Meriba' en dat betekent 'plaats van strijd.' Is er sprake van een collectief identiteitsprobleem. Soms klaagt namelijk – ook nu! – het (hele) volk.

Wat te doen? Er lijkt een meerkeuzemenu voorhanden.

Keuze A: Je kunt klagen over de situatie waarin je verzeild geraakt bent en roepen dat het vroeger beter was.

Keuze B: Je kunt vragen om een sterke leider die je 'terechte' klachten mag oplossen en die bij falen tevens zondebok mag zijn.

Keuze C: Er moet iets gebeuren, er moet iets gaan stromen. Anders komt er geen verandering. Dat 'in beweging komen', zorgen dat het gaat 'stromen' moet bij mijzelf, bij onszelf plaatsvinden. Je moet er wel voor openstaan en.... misschien heb je een 'duwtje' nodig.

De Eeuwige zegt tot Mozes: 'Jullie moeten in het bijzijn van het volk de rots daar bevelen water te geven. Jullie zullen water voor hen uit de rots laten komen, en mensen en vee te drinken geven.'

En het gáát stromen. Net als jaren eerder (Exodus 14) slaat Mozes op de rots. (Een rots..geen beweging in te krijgen?)

Stromen doet het..... en het klagen verstomt meteen!

Als alles vastzit, wanneer je hart is versteend, er geen beweging meer is, je niet meer vooruit komt..... kan jij dan tóch of kan een ander dan toch zorgen dat het weer gaat stromen? Kan iemand dat aspect in jouw identiteit aanspreken dat in staat is tot verandering? [*Een bekend lied zingt 'Ik heb gezichten, meer dan twee...]*

Kan iemand jouw ketenen verbreken zodat je verder komt op de weg naar wie je eigenlijk wilt zijn?

We zongen aan het begin van ons bijeenzijn de tekst van Judith Herzberg: 'Wat zou het loodzwaar tillen zijn, wat een gezwog, als iedereen niet iedereen ter wille was, als iedereen niet iedereen op handen droeg.'

Vastgekend aan een blok graniet. Loodzwaar is het. De dichter van Psalm 118 is hoopvol en zegt: Ik was gevangen en riep: God, en Hij heeft mij geantwoord... Hij heeft mij de ruimte gegeven, Hij komt voor mij op als een vriend..... Hij tilt mij op.

In Psalm 114,8 klinkt het: Hij verandert de rots in een bron, hard gesteente in een stroom van water.'

Bevrijd worden uit blokkerende vormen van gebondenheid dat willen we allemaal wel. Dat het weer gaat stromen!

Dat betekent niet dat we ons aan niets of niemand zouden willen (ver) binden. Integendeel.

Want, waar haal je – zonder verbinding en zonder verbintenis aan een ander, de Ander, je spiritualiteit - de

impuls uit om iets van je leven te maken?

